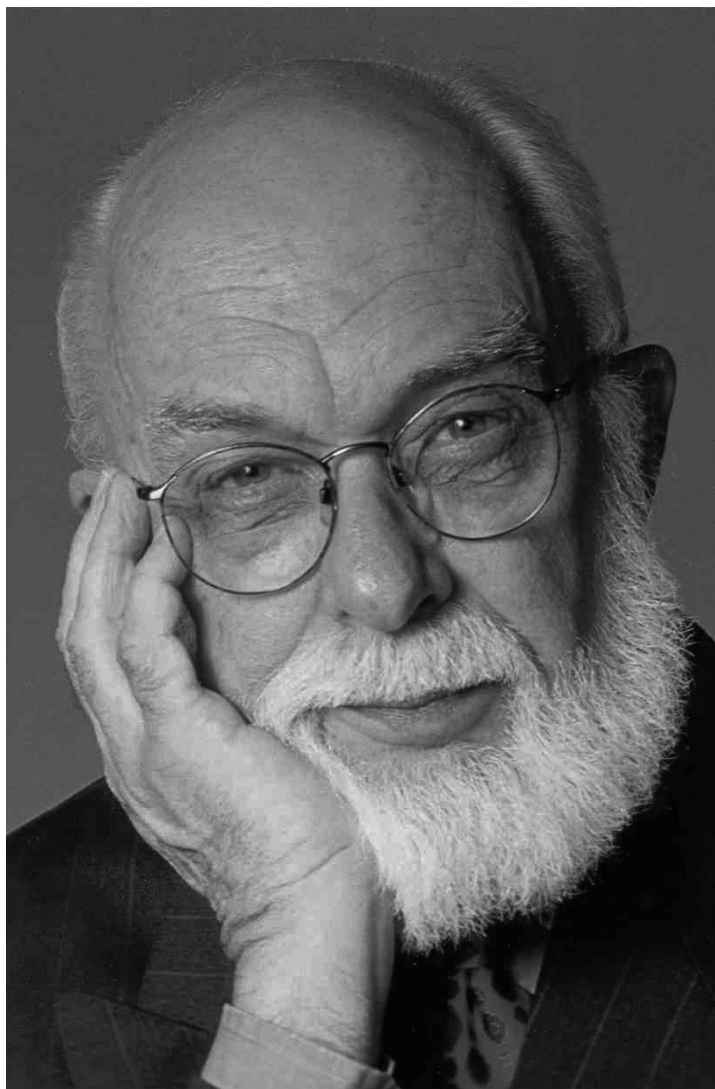

IN MEMORIAM

James Randi *(1928–2020)*

Den 20:e oktober 2020 avled James "the Amazing" Randi i Florida i en ålder av 92 år. Hans närmaste familj är maken Deyvi Peña Artega (också känd som José Alvarez) samt en bror och en syster. Under en stor del av sitt långa liv var han en av de internationellt mest kända skeptikerna, inte minst genom sin starka kritik av Uri Geller.

När den moderna skeptiska rörelsen växte fram i USA var James Randi med bland dem som grundade CSICOP (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal) 1976. Det är inte en överdrift att säga att den skeptiska rörelsen skulle ha varit annorlunda utan honom. Han var ett av de stora skeptiska namnen tillsammans med sådana som Carl Sagan, Martin Gardner, Paul

Kurtz och Isaac Asimov. Randi brukade själv hävda att han huvudsakligen hade kunskap inom två områden, hur man lurar andra och hur man lurar sig själv men han hade också en estradörs känsla för att göra underhållning av ett viktigt budskap. Att han saknade formella akademiska meriter verkade inte störa Randi även om det var något som en del kritiker använde som argument mot att lyssna på honom.

Att han var kontroversiell i vissa kretsar och säkert inte utan sina fel bör sättas i perspektiv av tiden han levde i. Under större tiden av hans liv var homosexualitet inget man pratade om och han var tvungen att ha i sitt kontrakt att han vägrade uppträda för segregerad publik i den amerikanska södern. Vissa menar att Randi hade socialdarwinistiska åsikter¹ och även om han var registrerad som demokrat hade han flera libertarianska övertygelser, som att de flesta droger borde legaliseras. Något som kan synas paradoxalt då han själv var klar motståndare mot användandet av droger. Under de sista åren av hans liv väcktes också frågan om hur stor kännedom han hade om att hans make levde i USA med en stulen identitet.

James Randi föddes den 7 augusti 1928 i Kanada och fick namnet Randall James Hamilton Zwinge vilket han snart valde att inte använda i sin karriär som illusionist. Han kom senare att både byta namn legalt och emigrera till USA. Inom sitt yrke var Randi en mångsidig artist som även om han var mest känd som utbrytarkung även hade en period som mentalist och som scenmagiker där han bland annat turnerade med rockartisten Alice Cooper för att regelbundet giljotinera honom.

Erfarenheterna från att som artist framställa sig som en

Bild: Wikimedia Commons

person med övernaturliga krafter fick Randi att inse hur stort inflytande oärliga människor kan få över andra om de påstår att deras krafter är på riktigt. På samma sätt som en av sina föregångare, Houdini, började han undersöka och avslöja de som påstod sig ha övernaturliga krafter. Trots att han för många blev känd som en ”debunker” var han själv alltid nogga med att framställa sig som en undersökare av övernaturliga påståenden då han menade att det skulle vara metodologiskt fel att förutsätta att det man undersöker är en bluff. Han nådde ut med sitt skeptiska budskap genom sina böcker och tv-framträdanden och inte minst genom att resa över hela världen både för att föreläsa och för att undersöka otroliga påståenden.

Bland allt det han åstadkom under sitt liv kan bland annat nämnas avslöjandet av Peter Popoff, en amerikansk

tv-evangelist som fick information om sin publik via en radiomottagare i örat, information som han presenterade som budskap från Gud; Project Alpha där två unga trollkarlar lät sig undersökas av forskare över flera år och lyckades övertyga dem om att de kunde böja metall med tankekraft; sammanförandet av Penn Jilette och Teller till den skeptiska magikerduon Penn & Teller; bluffa australiensiska media att okritiskt ge publicitet till en New Age-guru (spelade av José Alvarez) som kanaliserade ett uråldrigt medvetande.

Vad som fått mest publicitet av vad Randi gjorde är antagligen "The \$ 1.000.000 Challenge" och konflikten med Uri Geller. Utmaningen till dem som påstod sig ha en övernaturlig förmåga att visa vad de kunde i ett vetenskapligt test började med en betydligt mindre belöning men växte till slut till den berömda miljonen. Även om det förekommit flera ansökningar och test visade det sig tidigt att de som blivit kändisar och förmögna på sina påstådda förmågor inte har några intentioner att låta sig testas. Både James Randi och Uri Geller fick mycket publicitet genom den kontrovers som skapades via Randis avslöjanden och Gellers stämningar av Randi, något som Geller på senare tid försökt framställa som något han ser som positivt även om hans uppriktighet i det, som i så många andra fall, kan ifrågasättas. De ständiga stämningarna fick Randi att lämna CSICOP för att inte organisationen skulle kunna inkluderas i stämningarna. 2014 kom filmen "An Honest Liar" som är en dokumentär och biografisk film kring Randis liv.

James Randi var ett antal gånger i Sverige som föreningen Vetenskap och folkbildnings gäst och de före-

läsningar som han då gav var mer än fullsatta. Det råder ingen tvekan om att han var en av de människor som gjort mest för att sprida kunskap om vad ett skeptiskt förhållningssätt innebär. De av oss som hade förmånen att träffa honom under hans besök och hört honom berätta om kampen mot övertro och humbug vet att en mycket liten stor man har lämnat oss.

Bibliografi i urval

- (1982). *Flim-Flam!: Psychics, ESP, Unicorns, and Other Delusions*. Introduction by Isaac Asimov. Buffalo, NY: Prometheus Books. ISBN 978-0-87975-198-2.
- (1982) [Originally published 1975 as *The Magic of Uri Geller*; New York: Ballantine Books]. *The Truth About Uri Geller*. New York: Prometheus Books. ISBN 978-0-87975-199-9.
- (1987). *The Faith Healers*. Foreword by Carl Sagan. Buffalo, NY: Prometheus Books. ISBN 978-0-87975-369-6.
- (1990). *The Mask of Nostradamus: The Prophecies of the World's Most Famous Seer*. Charles Scribner's Sons. ISBN 978-0-684-19056-3.
- (1995). *An Encyclopedia of Claims, Frauds, and Hoaxes of the Occult and Supernatural*. Introduction by Arthur C. Clarke (1st ed.). New York: St. Martin's Press. ISBN 978-0-312-15119-5.

Pontus Bäckman